

ГЕНДЕРНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ 4-6 РОКІВ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

Коляденко Світлана

кандидатка педагогічних наук, доцентка

Кафедра соціальних технологій

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Гуторчук Світлана

соціальний педагог,

заклад дошкільної освіти № 15 м. Житомира, Україна

Кальчук Галина

вихователь-методист,

заклад дошкільної освіти № 15 м. Житомира, Україна

Гендерна соціалізація є ключовим процесом формування особистості дитини, який починається з раннього віку та має визначальний вплив на подальший розвиток когнітивних, соціальних та емоційних компетенцій. Дошкільний вік, зокрема період 4–6 років, є критичним етапом у засвоєнні гендерних ролей, оскільки діти активно пізнають соціальні норми та моделі поведінки, що відповідають їхній статі [1, 4]. Сучасний український соціокультурний простір характеризується складною взаємодією традиційних гендерних стереотипів та глобальних трансформацій у сприйнятті ролей чоловіка та жінки. У цей період значущими агентами соціалізації виступають сім'я, дошкільні заклади, одніліткове середовище, а також медіа й цифрові технології [3].

Батьки виконують функцію першого та найпотужнішого впливу на формування гендерної ідентичності дитини, демонструючи приклади поведінки та моделюючи очікування щодо соціально прийнятних ролей [5]. Дослідження свідчать, що у багатьох українських сім'ях зберігається патріархальна структура, де визначені обов'язки та поведінкові норми відрізняються для хлопчиків і дівчаток. Проте спостерігається тенденція до більшої гнучкості та заохочення рівності, що відповідає міжнародним стандартам прав дитини та гендерної рівності. У контексті дошкільного навчання педагогічний колектив виступає як промоутер соціокультурних цінностей, формуючи у дітей поняття про рівні можливості та підтримуючи розвиток самостійності, відповідальності та співпраці незалежно від статі [6].

Ігрова діяльність у дошкільному віці є основним засобом засвоєння соціальних норм, ігри з ролями сприяють розумінню та відпрацюванню гендерних стереотипів. Діти 4–6 років активно включаються у сюжетно-рольові ігри, де моделюють сімейні, професійні та соціальні сценарії [2]. Гендерні відмінності у виборі ігрового контенту часто відображають культурні та соціальні очікування: дівчатка віддають перевагу іграм догляду та обслуговування, а хлопчики – конструюванню, активним іграм та сюжетам боротьби. Сучасний український соціокультурний контекст

поступово змінює ці тенденції, інтегруючи елементи інклюзії та гендерної нейтральності в освітні програми [1, 7].

Одним із важливих чинників є вплив медіапростору та цифрових технологій. Діти раннього віку під впливом мультфільмів, освітніх додатків та соціальних платформ засвоюють як традиційні, так і модернізовані уявлення про гендер. При цьому характер медіаконтенту впливає на формування уявлень про поведінкові моделі, професійні орієнтири та соціальні ролі. У сучасній Україні педагогічні практики включають інтегровані методи медіаграмотності, що допомагають дітям критично оцінювати отриману інформацію та формувати усвідомлену гендерну ідентичність [3, 6].

Соціальні навички та міжособистісна взаємодія в дошкільному середовищі також є важливими аспектами гендерної соціалізації. Одноліткові групи формують систему норм і правил, що сприяє засвоєнню поведінкових зразків, прийнятних для певної статі, а також навчають адаптації до різних соціальних ролей [5]. Гендерні стереотипи проявляються у взаємодії дітей через мовленнєві форми, ігрову активність та організацію групових завдань. Водночас сучасні педагогічні підходи спрямовані на створення рівноправного середовища, де діти можуть проявляти індивідуальні інтереси та таланти без обмежень, пов'язаних зі статтю [1].

Психолого-педагогічна підтримка гендерної соціалізації передбачає врахування вікових особливостей, рівня розвитку емоційно-соціальної компетентності та індивідуальних особливостей дитини. Методи спостереження, ігрові моделі, бесіди та інтерактивні вправи допомагають дітям усвідомити власні вподобання, розпізнавати соціальні ролі та розвивати емпатію. Дослідження показують, що системна робота з формування гендерної ідентичності у дошкільному віці сприяє зниженню ризику дискримінаційних установок у майбутньому та розвиває базові компетентності, необхідні для інтеграції в соціум [4, 7].

Особливу увагу приділяють міжкультурним та соціальним чинникам. Український соціокультурний простір відзначається регіональною різноманітністю у підходах до гендерної соціалізації, де на сільських територіях можуть зберігатися більш традиційні уявлення, а в міських середовищах – тенденції до демократизації та рівності. Культурні практики, родинні традиції та соціальні очікування формують специфічний контекст, у якому відбувається засвоєння гендерних норм [2, 5].

Крім того, сучасні дослідження підкреслюють необхідність інтеграції концепцій гендерної рівності у освітні стандарти та програми дошкільної освіти. Важливими є підходи, що поєднують науково обґрунтовані методики соціалізації з елементами інклюзії, поваги до різноманітності та розвитку критичного мислення. Педагоги повинні володіти компетентністю у сфері гендерної педагогіки та бути здатними підтримувати дітей у саморозвитку незалежно від статі [6].

Важливим аспектом є дослідження впливу суспільних змін та глобалізаційних процесів на гендерні уявлення. В Україні спостерігається вплив європейських стандартів рівності, міжнародних проєктів у сфері освіти та

популяризація концепцій «soft skills», що змінює традиційні уявлення про роль жінки та чоловіка. Це сприяє формуванню більш гнучких, адаптивних моделей поведінки та розвитку соціальної компетентності у дітей [2].

Узагальнюючи, гендерна соціалізація дітей 4–6 років у сучасному українському соціокультурному просторі є складним, багатовимірним процесом, що поєднує традиційні та інноваційні підходи, вплив сім'ї, дошкільних закладів, медіа та соціального оточення [1]. Раннє формування усвідомленої гендерної ідентичності сприяє розвитку соціальної адаптивності, емпатії, критичного мислення та базових компетентностей, необхідних для повноцінної інтеграції дитини в суспільство. Системна робота з урахуванням сучасних соціокультурних та педагогічних тенденцій забезпечує баланс між традиційними цінностями та принципами рівності, що має ключове значення для розвитку гармонійної особистості [5, 7].

У практиці закладів дошкільної освіти гендерна соціалізація реалізується через різні види освітньої та ігрової діяльності, що сприяють формуванню у дітей уявлень про рівність, співпрацю та повагу до індивідуальних особливостей. У багатьох ЗДО педагоги організують сюжетно-рольові ігри «Сім'я», «Лікарня», «Магазин», у яких хлопчики та дівчатка мають можливість виконувати різні соціальні ролі незалежно від статі, що сприяє подоланню стереотипних уявлень. Під час занять із художньо-продуктивної діяльності вихователі пропонують дітям спільні творчі проекти, де всі учасники залучаються до виконання однаково важливих завдань, формуючи навички партнерської взаємодії [4].

У сучасних українських ЗДО активно застосовуються інтерактивні бесіди та казкотерапія, під час яких діти аналізують поведінку персонажів, навчаються розуміти емоції та розвивають емпатію без гендерних упереджень. Значне місце посідають рухливі та командні ігри, у яких педагоги створюють умови для рівної участі хлопчиків і дівчаток, заохочуючи взаємодопомогу та толерантність. Під час проведення тематичних тижнів, присвячених професіям, вихователі знайомлять дітей із різними видами діяльності, демонструючи, що професійна реалізація не залежить від статі людини. У роботі з батьками педагоги організують консультації, тренінги та спільні заходи, спрямовані на формування гендерно чутливого виховання в родині та підтримку партнерських моделей взаємодії. Ефективним методом є використання дидактичних ігор та вправ, що допомагають дітям усвідомлювати власні здібності, інтереси та емоційні потреби без нав'язування традиційних ролей [5, 7].

У деяких ЗДО впроваджуються елементи медіаосвіти, де діти разом із педагогами обговорюють зміст мультфільмів та казок, навчаючись критично оцінювати гендерні образи персонажів.

Таким чином, практична діяльність у закладах дошкільної освіти створює умови для гармонійної гендерної соціалізації дітей 4–6 років, сприяючи розвитку рівноправних взаємин, соціальної компетентності та поваги до особистісної унікальності кожної дитини.

Отже, дослідження гендерної соціалізації дітей дошкільного віку в Україні вказує на необхідність поєднання теоретичних знань, практичних методик та сучасних соціокультурних тенденцій для формування умов, у яких дитина зможе

розвивати власні здібності, самостійність, соціальну відповідальність та толерантність без обмежень, пов'язаних із статтю. Підвищення рівня гендерної компетентності педагогів, адаптація навчальних програм та активне включення сім'ї у процес соціалізації створюють передумови для формування гармонійного покоління, здатного до рівноправної участі у житті суспільства та адаптації до динамічних соціокультурних умов. Саме тому, гендерна соціалізація дітей 4–6 років у сучасному українському контексті є інтегрованим процесом, який поєднує сімейні, освітні, медійні та соціальні чинники, формуючи у дітей усвідомлену, гнучку та адаптивну гендерну ідентичність, необхідну для подальшого розвитку в умовах сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Гендерна парадигма освітнього простору. Кривий Ріг: КНУ, 2015. Вип. 1. 150 с.
2. Гендерна статистика України: сучасний стан, проблеми, напрями вдосконалення. Запоріжжя: Друкарський світ, 2016. 192 с.
3. Гендерний аналіз українського суспільства. Інтеграція гендеру у національні державні програми. К, 2016. 127 с.
4. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства. 2-е вид., допов., уточ. К.: Український інт. соціальних досліджень, 2015. 129 с.
5. Гендерні стандарти сучасної освіти: збірка рекомендацій. Частина 3. 2012. Запоріжжя.: Друкарський світ, 2016. 282 с.
6. Андрущенко В. Високі педагогічні технології : Вища освіта України. 2007. № 2. С. 70-76.
7. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Дошкільне виховання. 2012. № 7. С. 4-19.